

ZAGADNIENIE PRAWNE

W sprawie z wniosku o zasiłek chorobowy, zobowiązanie do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego na skutek apelacji wnioskodawczynie od wyroku Sądu Rejonowego z dnia 7 lipca 2016 r.

Czy wynikająca z art.84 ust.8 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz.U. z 2016 roku, poz.963 ze zm.) sprawa dotycząca odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu chorobowego należy do kategorii spraw o zasiłek chorobowy, dla których zgodnie z dyspozycją art. 477[8]§2 punkt 1 k.p.c. właściwy jest sąd rejonowy czy też do kategorii spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, dla których zgodnie z dyspozycją art.477[8]§1 k.p.c. właściwy jest sąd okręgowy?

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 7 lipca 2016 roku Sąd Rejonowy w Ł. oddalił odwołanie L. J. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. z dnia 12 lutego 2016 roku, którą odmówiono ubezpieczonej odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń.

Sąd Rejonowy ustalił, że decyzją z dnia 2 grudnia 2005 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. stwierdził:

- 1) brak prawa L. J. do zasiłku chorobowego za okresy niezdolności do pracy przypadające po dniu 4 grudnia 2000 roku,
- 2) przedawnienie dochodzenia zwrotu zasiłku chorobowego pobranego za następujące okresy: od 26 stycznia 2001 roku do 22 lutego 2001 roku, od 21 marca 2001 roku do 16 września 2001 roku, od 8 grudnia 2001 roku do 5 czerwca 2002 roku i od 9 sierpnia 2002 roku do 1 grudnia 2002 roku

oraz zobowiązał ubezpieczoną do zwrotu zasiłku chorobowego za okresy: od 2 grudnia 2002 roku do 4 lutego 2003 roku, od 15 kwietnia 2003 roku do 27 maja 2003 roku, od 9 czerwca 2003 roku do 5 grudnia 2003 roku, od 10 lutego 2004 roku do 7 sierpnia 2004 roku i od 20 października 2004 roku do 15 kwietnia 2005 roku w łącznej kwocie 20.882,50 zł wraz z odsetkami w kwocie 4.556,95 zł. Decyzja ta została następnie zmieniona decyzją z dnia 15 lipca 2010 roku przez stwierdzenie, iż ubezpieczonej nie przysługuje prawo do zasiłku chorobowego za okresy niezdolności do pracy przypadające po dniu 5 czerwca 2002 roku oraz uchylenie decyzji w części dotyczącej pobranego zasiłku chorobowego za okresy od 26 stycznia 2001 roku do 22 lutego 2001 roku, od 21 marca 2001 roku do 16 września 2001 roku, od 8 grudnia 2001 roku do 5 czerwca 2002 roku.

Wyrokiem z dnia 11 czerwca 2012 roku Sąd Rejonowy w Ł. zmienił decyzję z dnia 2 grudnia 2005 roku ustalając, iż L. J. ma obowiązek zwrotu zasiłku pobranego za okresy od 2 grudnia 2002 roku do 4 lutego 2003 roku, od 15 kwietnia 2003 roku do 27 maja 2003 roku, od 9 czerwca 2003 roku do 5 grudnia 2003 roku, od 10 lutego 2004 roku do 7 sierpnia 2004 roku, od 20 października 2004 roku do 15 kwietnia 2005 roku w łącznej kwocie 20.882,50 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 4 stycznia 2006 roku.

Wyrokiem z dnia 18 grudnia 2012 roku Sąd Okręgowy w Ł. oddalił apelację L. J.

W dniu 12 listopada 2015 roku ubezpieczona złożyła do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wniosek o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Do wniosku załączyła oświadczenie, z którego wynika wysokość osiągniętych dochodów oraz ponoszonych kosztów utrzymania. Sąd ustalił również, że ubezpieczona jest osobą o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, którego przyczyną są schorzenia oznaczone symbolem 02-P. Do 30 grudnia 2016 roku ubezpieczona miała przyznane prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy w kwocie 988,55 zł oraz otrzymywała wynagrodzenie za pracę w wysokości 2.400 zł. Mąż ubezpieczonej K. J. otrzymywał wynagrodzenie w wysokości od 1.360 zł do 1.800 zł netto miesięcznie.

Ubezpieczona w dniu 29 marca 2016 roku zwróciła się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z prośbą o rozłożenie na raty nienależnie pobranych świadczeń. Zakład wyraził zgodę na rozłożenie należności na raty, proponując spłatę w okresie od maja 2016 roku do grudnia 2016 roku w ratach po 100 zł i po 387 zł w okresie od stycznia 2016 roku do marca 2026 roku. Ubezpieczona nie podpisała umowy ratalnej, lecz

pismem z dnia 20 maja 2016 roku zwróciła się do ZUS o ponowne rozpatrzenie sprawy rozłożenia na raty w zakresie rat ustalonych na kwotę po 387 zł.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Rejonowy poczynił rozważania prawne w przedmiocie spełnienia przez ubezpieczoną przesłanek do odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Sąd wskazał, iż zgodnie z treścią art.84 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz.121 z późn. zm.), Zakład może odstąpić od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, odroczyć termin ich płatności albo rozłożyć je na raty, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności (...). W ocenie Sądu Rejonowego sytuacja życiowa ubezpieczonej nie stanowi szczególnie uzasadnionego przypadku w rozumieniu art.84 ust.8 ww. ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, uzasadniającego odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego w całości. Analizując sytuację ubezpieczonej Sąd wskazał, iż ubezpieczona posiada stałe źródło dochodu w postaci renty w wysokości około 917 złotych netto oraz wynagrodzenie ze stosunku pracy. Poza tym, źródłem utrzymania ubezpieczonej jest także dochód jej męża (około 1.360 zł – 1.800 zł netto). Po opłaceniu kosztów związanych z utrzymaniem do dyspozycji ubezpieczonej pozostaje miesięcznie kwota 800 - 900 zł.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia wniosła ubezpieczona. Wyrok zaskarżyła w całości zarzucając:

1) naruszenie przepisów postępowania:

- art.5 k.p.c. w zw. z art.212§2 k.p.c. poprzez nieudzielenie pouczenia o treści art.6 k.c., nieudzielenie pouczenia o czynnościach procesowych i ich skutkach w sposób adekwatny do poziomu percepcji ubezpieczonej i jej znajomości prawa, co przyczyniło się do zaniechania przytoczenia dowodów na piśmie na poparcie wniosków, a w konsekwencji uniemożliwienie popierania przez nią odwołania od decyzji,
- art.233§1 k.p.c. poprzez naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów – nieuwzględnienie faktu, iż odsetki składające się na należność, której dotyczy decyzja naliczane są od dnia 4 stycznia 2006 roku mimo, iż decyzja, z której wynika obowiązek ich zwrotu uprawomocniła się 18 grudnia 2012 roku, w wyniku oddalenia apelacji, brak dokonania oceny

złożonych zeznań podatkowych za lata 2007-2015 i nieustalenie dochodów ubezpieczonej z ostatnich 9 lat, ustalenie wyższych dochodów niż rzeczywiście osiągnęte, wybiórczą ocenę zeznań świadka i ustalenie sytuacji materialnej ubezpieczonej odbiegającej od rzeczywistości, pominięcie faktu istnienia zadłużenia z wielu tytułów, dokonywania przez ZUS comiesięcznych potrąceń należności, niemożność zaspokojenia wszystkich wierzycieli oraz choroby ubezpieczonej, która uniemożliwia normalne funkcjonowanie i poszukiwanie zatrudnienia, niedokonanie ustaleń w przedmiocie wpływu obowiązku spłaty należności na egzystencję rodziny,

- art.316§1 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie zmiany sytuacji majątkowej i finansowej, która nastąpiła pod dniem wniesienia odwołania,
- art.328§2 k.p.c. poprzez niezawarcie w uzasadnieniu wyroku elementów wymaganych przez przepisy ustawy i sprowadzenie uzasadnienia do przytoczenia przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych;

2) naruszenie prawa materialnego:

- art.84 ust.8 w zw. z art.123 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez oddalenie odwołania,
- art.84 ust.1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w zw. z art.118 k.c. poprzez nieuwzględnienie przedawnienia zobowiązania w części dotyczącej odsetek za opóźnienie,
- art.84 ust.1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez niedokonanie weryfikacji sposobu obliczania odsetek za opóźnienie.

Wobec tak sformułowanych zarzutów wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zwolnienie od obowiązku nienależnie pobranych świadczeń w wysokości 19.862,30 zł oraz odsetek za opóźnienie w kwocie 23.698,44 zł w całości albo w części, ewentualnie uchylenie wyroku w całości i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji celem ponownego rozpoznania.

Organ rentowy wniósł o oddalenie apelacji.

Przy rozpoznawaniu apelacji przez Sąd Okręgowy w Ł. wyłoniło się zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości a mianowicie:

„czy wynikająca z art.84 ust.8 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz.U. z 2016 roku, poz.963 ze zm.) sprawa dotycząca odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu chorobowego należy do kategorii spraw o zasiłek chorobowy, dla których zgodnie z dyspozycją art.477⁸§2 punkt 1 k.p.c. właściwy jest sąd rejonowy czy też do kategorii spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, dla których zgodnie z dyspozycją z art.477⁸§1 k.p.c. właściwy jest sąd okręgowy”.

Przedstawiając zagadnienie prawne Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Przedmiotem postępowania w rozpoznawanej sprawie jest decyzja z dnia 12 lutego 2016 roku, którą Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. odmówił odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń określonych decyzją z dnia 2 grudnia 2005 roku w łącznej kwocie 43.560,74 zł, to jest nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia chorobowego w kwocie 19.862,30 zł oraz odsetek w kwocie 23.698,44 zł.

Odwołanie od powyższej decyzji zostało oddalone przez Sąd Rejonowy w Ł. wyrokiem z dnia 7 lipca 2016 roku.

Sąd Okręgowy rozpoznając apelację powziął wątpliwość czy niniejszą sprawę, której przedmiotem jest odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu chorobowego wraz z odsetkami należy potraktować, jako należącą do kategorii spraw o zasiłek chorobowy, dla których zgodnie z treścią art.477⁸§2 punkt 1 k.p.c. właściwy jest sąd rejonowy, czy też sprawa ta należy do kategorii spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych należących do właściwości sądu okręgowego, stosownie do treści art.477⁸§1 k.p.c.

W ocenie Sądu Okręgowego możliwe są dwa rozwiązania tego zagadnienia. Według pierwszego stanowiska sprawa o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń na podstawie art.84 ust.8 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz.U. z 2016 roku, poz.963 ze zm.) należy do właściwości sądów okręgowych.

Przedmiotem rozpoznania w sprawie odwołania od decyzji o odmowie odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń jest ocena sytuacji ubezpieczonego już po prawomocnym stwierdzeniu, że określoną kwotę świadczenia ubezpieczony pobrał nienależnie i nie zachodziły okoliczności, które usprawiedliwiłyby pobranie tych świadczeń bez obowiązku zwrotu. Przepis art.84 ust.8 ustawy o

systemie ubezpieczeń społecznych (stanowiący, iż Zakład może odstąpić od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, odroczyć termin ich płatności albo rozłożyć je na raty jeżeli: 1) zachodzą szczególne okoliczności lub 2) kwota nienależnie pobranych świadczeń nie przewyższa kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym w administracji) dał organowi rentowemu prawo do zmiany już ukształtowanej sytuacji prawnej, czyli obowiązku zwrotu przez ubezpieczonego nienależnie pobranych świadczeń oraz obowiązku dochodzenia zwrotu nienależnie pobranych świadczeń przez Zakład. Decyzja wydana na podstawie art.84 ust.8 ww. ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych ma na celu zmianę tych zobowiązań, jeżeli zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek. Sprawa o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń jest niewątpliwie inną sprawą niż o prawo do świadczeń lub ich wysokość. W tym wypadku prawo do świadczenia i obowiązek jego zwrotu, jako świadczenia nienależnego pozostaje poza przedmiotem rozpoznania sądu. Przesłanki określone w art.84 ust.8 ww. ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych nie dają również możliwości weryfikacji zobowiązania ubezpieczonego ani pod względem zasadności ani wysokości.

Niniejsza sprawa, której przedmiotem jest ocena zasadności decyzji o odmowie odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu chorobowego wraz z odsetkami, nie należy do kategorii spraw o zasiłek chorobowy, dla których rozpoznania jest właściwy, zgodnie z treścią art.477⁸§2 punkt 1 k.p.c., sąd rejonowy, bowiem nie wymaga badania prawa do zasiłku chorobowego, zakresu czasowego, wysokości tego świadczenia zarówno, gdy dochodzi ich ubezpieczony jak i gdy ich zwrotu żąda organ rentowy, jako świadczeń nienależnie pobranych.

Jeżeli doszło do nienależnego pobrania świadczeń z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, którego zgodnie z treścią art.51 ust.2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych dysponentem jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz jeżeli osoba, która nienależnie świadczenie pobrała ma obowiązek jego zwrotu, to brak jest podstaw do rozdzielenia właściwości rzeczowej sądów w sprawach odmowy odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń ze względu na rodzaj świadczenia nienależnie pobranego.

Według drugiego stanowiska właściwość rzeczową sądu (okręgowego, rejonowego) w sprawach o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, na podstawie art.84 ust.8 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie

ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz.U. z 2016 roku, poz.963 ze zm.) należy określić w zależności od tego, jakie świadczenie zostało uprzednio uznane za nienależnie pobrane. Dualizm właściwości rzeczowej sądów rozpoznający sprawy o odstąpieniu od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń miałby uzasadnienie w treści art.477⁸§2 punkt 1 k.p.c., który rozdziela właściwość rzeczową sądów ze względu na określone świadczenie lub roszczenie wynikające z prawa materialnego, przekazując do właściwości sądów rejonowych sprawy o zasiłek chorobowy, wyrównawczy, opiekuńczy, macierzyński oraz pogrzebowy. Zatem jeżeli sprawa dotyczy odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia chorobowego (zasiłku chorobowego, zasiłku macierzyńskiego, zasiłku opiekuńczego, zasiłku wyrównawczego, zasiłku pogrzebowego) właściwym do rozpoznania sprawy będzie sąd rejonowy, a jeżeli sprawa będzie dotyczyła odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia emerytalnego lub rentowego właściwym będzie sąd okręgowy, którego właściwość rzeczowa wynika z art.477⁸§1 k.p.c.

Przyjęcie tego stanowiska wymagałoby jednak badania każdorazowo, jakie nienależnie pobrane świadczenia ma obowiązek zwrócić ubezpieczony. Pomimo, iż podstawa prawna do wydania decyzji jest ta sama (art.84 ust.8 ww. ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) i badaniu podlegają te same przesłanki (wystąpienie szczególnie uzasadnionych okoliczności) sprawy o odstąpieniu od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń należałby do właściwości różnych sądów.

Sposób rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego wykluczy zasadność potencjalnego podnoszenia zarzutu nieważności postępowania z art.379 punkt 6 k.p.c. jeżeli to sąd rejonowy orzekałby w sprawie, dla której właściwym w pierwszej instancji jest sąd okręgowy.

Mając na uwadze powyższe rozważania, na podstawie art.390§1 k.p.c. Sąd Okręgowy uznał za konieczne przedstawienie Sądowi Najwyższemu, sformułowanego w sentencji postanowienia zagadnienia prawnego, budzącego poważne wątpliwości.